

PSIXOLOGIYANING TADQIQOT METODLARI VA TARMOQLAR

Nomozova Gulsanam Muhiddin qizi

Muhammedov Hosilbek Ergashali o'gli

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
talabalari*

Shomurotov Ulugbek Melikboboyevich

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya
kafedrasi o'qituvchisi (maqola ilmiy raxbari)*

ulugbekshomurotov986@gmail.com

***Annotsiya:** Psixologiya insonning fikr, xulq-atvor va hissiy holatlarini o'rganadigan fan sifatida o'zining turli metodlari va tarmoqlariga ega. Ushbu metodlar va tarmoqlar psixologiyaning ilmiy asoslarini yaratib, insonlarning psixologik jarayonlarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.*

Psixologiya ilmiy soha bo'lib, insonning ruhiy holatini, fikrlash jarayonlarini, hissiyotlarini, xulq-atvorini va boshqa psixologik jarayonlarini o'rganadi. Psixologiya o'zining keng doirasi va amaliy sohalari bilan turli metod va tarmoqlarni o'z ichiga oladi. Psixologiyaning tadqiqot metodlari va asosiy tarmoqlarini o'rganish orqali biz insonning psixologik holatini chuqurroq tushunish imkoniyatiga ega bo'lamiz.

Kirish

Psixologik tadqiqotlar ilmiy metodlarga asoslanadi. Bu metodlar psixologik hodisalarni o'rganish va ularni tushunish uchun qo'llaniladi.

Psixologiyada bilim olish uchun bir qancha tadqiqot metodlari qo'llaniladi. Bu metodlar orqali psixologlar inson psixikasini o'rganish, turli xulq-atvorlarni tahlil qilish va psixik jarayonlarni o'lchash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Psixologiya — insonning ruhiy jarayonlarini, xulq-atvorini va uning atrof-muhit bilan aloqalarini o‘rganadigan fan. Psixologiyaning asosiy maqsadi — inson psixikasining xususiyatlarini, uning shakllanishini, rivojlanishini va turli omillarga bo‘lgan ta’sirini aniqlashdir. Bu ilmning o‘ziga xosligi shundaki, uning tadqiqot metodlari va tarmoqlari juda keng. Ular yordamida psixologiya inson psixikasi va xulq-atvorini har tomonlama o‘rganadi.

Psixologiyaning asosiy tadqiqot metodlari quyidagilardan iborat:

1. Observatsiya (Ko‘zdan kechirish) metodlari: Ushbu metod yordamida psixologlar insonlarning xulq-atvorini yoki psixologik reaksiyalarini bevosita kuzatadilar. Bu metod, asosan, tabiiy sharoitda amalga oshiriladi va insonning tabiiy xulq-atvorini o‘rganish imkonini beradi.

2. Eksperiment: Eksperiment metodida psixologlar muayyan o‘zgaruvchilarni boshqarish orqali ularning ta’sirini o‘rganadilar. Bu metod laboratoriyada yoki maydon sharoitida o‘tkazilishi mumkin va insonlarning psixologik jarayonlarini manipulyatsiya qilish imkoniyatini beradi. Eksperiment metodida muayyan faktorlar bir-biriga ta’sir ko‘rsatishi va ularning o‘zgarishini aniqlash uchun sinovlar o‘tkaziladi.

3. Testlar va anketalar: Psixologik testlar va anketalar yordamida insonlarning ruhiy holati, intellektual qobiliyatlari, hissiyotlari va xulq-atvorini o‘lchash mumkin. Bu metodlar keng tarqalgan bo‘lib, ulardan pedagogik psixologiya, klinik psixologiya va ijtimoiy psixologiya sohalarida foydalaniladi.

4. Intervyu va suhbatlar: Psixologik tadqiqotda intervyu va suhbatlar ko‘pincha insonning ichki dunyosini, hissiyotlarini, fikrlarini va muammolarini o‘rganish uchun ishlatiladi. Bu metod yordamida tadqiqotchilar sub’ektiv ma'lumotlarni to‘playdilar.

5. Korrelatsion tadqiqot: Bu metodda turli hodisalar yoki o‘zgaruvchilar o‘rtasidagi bog‘lanishlar o‘rganiladi. Korrelatsiya metodida biror hodisa yoki o‘zgaruvchining boshqasiga ta’sirini bevosita ko‘rishning o‘zi mumkin bo‘lmaydi, lekin ular o‘rtasidagi aloqani aniqlash mumkin.

Psixologiyaning asosiy tarmoqlari

Psixologiya o'zining rivojlanishiga qarab turli tarmoqlarga bo'linadi. Har bir tarmoq o'ziga xos metodlar, nazariyalar va amaliyotlar bilan bog'liq bo'lib, psixologiyani alohida yo'nalishlarini o'rganadi.

1. Klinik psixologiya: Klinik psixologiya ruhiy kasalliklar va psixologik muammolarni diagnostika qilish va davolashga qaratilgan. Klinik psixologlar bemorlarning ruhiy holatini o'rganish, ularni tahlil qilish va turli terapevtik usullar orqali davolashadi. Ular asosan shifoxonalar, klinikalar yoki maxsus muassasalarda ishlaydi.

2. Pedagogik psixologiya: Bu tarmoq ta'lim va tarbiya jarayonlarini psixologik nuqtai nazardan o'rganadi. Pedagogik psixologlar o'quvchilarning intellektual rivojlanishini, ta'lim metodlarini va o'quvchilarning xulq-atvorini o'rganishadi. Ushbu soha o'qituvchilarga pedagogik yondashuvlar, o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish va ularning ta'limda muvaffaqiyatli bo'lishi uchun yordam beradi.

3. Ijtimoiy psixologiya: Ijtimoiy psixologiya insonlarning ijtimoiy guruhlarda qanday xulq-atvor ko'rsatishini o'rganadi. Ushbu tarmoq odamlarning boshqa odamlar bilan o'zaro ta'sirlarini, guruh dinamikasini, stereotiplarni, ijtimoiy ro'l va ijtimoiy ta'sirlarni tahlil qiladi.

4. Eksperimental psixologiya: Eksperimental psixologiya asosan ilmiy tajribalar va eksperimentlar o'tkazish orqali psixologik hodisalarni o'rganadi. Bu tarmoq insonning hissiy, kognitiv va xulq-atvor jarayonlarini ilmiy usulda o'rganish uchun qo'llaniladi.

5. Tibbiy psixologiya: Tibbiy psixologiya sog'liqni saqlash sohasida psixologik yordamni o'z ichiga oladi. Bu tarmoq jismoniy va ruhiy kasalliklar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rganadi, shuningdek, shifokorlar va bemorlar o'rtasidagi muloqotni yaxshilashga yordam beradi.

6. Kognitiv psixologiya: Kognitiv psixologiya insonning fikrlash jarayonlarini, eslab qolish, qaror qabul qilish, e'tibor va tilni o'rganadi. Bu tarmoq, insonning ongli va noanjli jarayonlarini o'rganishga qaratilgan.

7. Sanoat va tashkilot psixologiyasi: Ushbu tarmoq ish joylarida odamlarning xulq-atvorini o'rganadi. Ishchi motivatsiyasi, rahbarlik, guruhdinamikasi, inson resurslari va mehnat xavfsizligi kabi masalalarni hal qiladi.

Xulosa

Psixologiyaning tadqiqot metodlari va tarmoqlari insonning xulq-atvori, fikrlash jarayonlari va hissiyotlarini chuqurroq o'rganish imkoniyatini yaratadi. Har bir metod va tarmoq o'zining alohida ahamiyatiga ega bo'lib, insonlar va jamiyatning turli sohalarida samarali natijalarga erishish uchun qo'llaniladi. Psixologiya nafaqat ilmiy soha sifatida, balki kundalik hayotimizda ham insonlarni tushunish va ularga yordam berish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Psixologiyaning tadqiqot metodlari va tarmoqlari inson psixikasini to'liq tushunishga yordam beradi. Har bir metod va tarmoq psixologiyaning turli jihatlarini o'rganish orqali inson xulq-atvorini, fikrlashini va hissiy holatini chuqurroq o'rganish imkonini yaratadi. Psixologiya turli tarmoqlari va metodlari yordamida nafaqat ilmiy, balki amaliy sohalarda ham katta yutuqlarga erishishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., & Nolen-Hoeksema, S. (2014). Introduction to Psychology. 15th Edition. Wadsworth Cengage Learning.
2. Myers, D. G. (2010). Psychology (9th Edition). Worth Publishers.
3. Hockenbury, D. H., & Hockenbury, S. E. (2007). Psychology: An Exploration. Worth Publishers
4. Freud, S. (1900). The Interpretation of Dreams
5. Baron, R. A. (2010). Psychology: The Essentials. Pearson.